

Het Polderveld Lieven Devreese en Lies Snauwaert

Achtergrond

[Het Polderveld](#) is een zelfoogstboerderij in Westkapelle (Knokke-Heist) gebaseerd op de principes van CSA-landbouw (Community-Supported Agriculture). Lieven Devreese verbouwt er sinds 2016 het hele jaar door groenten: niet alleen de courante, maar ook de minder gekende; in totaal zo'n 80 soorten. Elke deelnemer koopt op voorhand een 'oogstaandeel' en mag in ruil hiervoor zijn deel uitkiezen op het veld. De oogst en de kosten worden dus gedeeld. In totaal bewerkt hij 1.4 ha voor 110 gezinnen.

Aangrenzend aan het zelfoogstperceel van Lieven teelt collega Lies Snauwaert sinds 2017 zo'n 30 à 35 soorten groenten voor het ziekenhuis van Knokke en Blankenberge. Het ziekenhuis wil hiermee bewust meer inzetten op lokale, duurzame, seizoensgebonden, lekkere en gezonde voeding. De groenten worden geteeld op zo'n 1 ha, ook volgens het CSA-principe. Lies maakt elk jaar een teeltplanning in overleg met het ziekenhuis (zo is er vraag naar rucola, courgettebloemen,... en staan de koks ook open voor 'nieuwe' groenten zoals groenlof), en maakt op basis daarvan een kostenraming. De groenten worden door Lies geoogst in bakken, die door het ziekenhuis worden opgepikt, al zal er in de toekomst mogelijk met een koelwagen van het ziekenhuis gewerkt worden. Momenteel bereidt het ziekenhuis dagelijks zo'n 800 maaltijden, hetgeen in het voorjaar van 2018 zal toenemen tot zo'n 1200 maaltijden. De keuken is er echter op voorzien om in de toekomst ook maaltijden te bereiden voor kinderdagverblijven, scholen, rusthuizen, serviceflats,... . De maatschappelijke voorbeeldfunctie is dus groot!

Lieven en Lies werken op zware kleigrond, hetgeen een aangepaste manier van werken vraagt. *“De bodem op het juiste moment bewerken is zeer belangrijk, zaaien is niet altijd evident, en sommige groenten zoals wortel, pastinaak en prei zijn moeilijk in grote hoeveelheden voor het ziekenhuis te telen. Het veld wordt ploegloos bewerkt, met een actisol. Belangrijk is om zo ondiep mogelijk te werken, zeker bij het zaaien. Een diepere grondbewerking is meestal enkel vanaf de zomer mogelijk. De bodem moet hiervoor in de diepte genoeg opgedroogd zijn.”*

Waarom agroforestry?

Lieven en Lies plantten in de winter van 2017-2018 op drie percelen bomen aan, waarvoor ze de boslandbouwsubsidie aanvroegen. Eerder hadden ze reeds met steun van de provincie West-Vlaanderen en de gemeente Knokke-Heist houtkanten met streekeigen plantgoed aangeplant langs de flanken van het bedrijf, om de gewassen te beschermen tegen de zuidwestenwind alsook voor het aantrekken van biodiversiteit. Voor hun interesse in agroforestry haalt Lieven de klassieke redenen aan: *“Landschapswaarde, microklimaat (minder verdamping in de zomer), windbreking, biodiversiteit, verhoging van het organische stofgehalte in de bodem via bladval en fijne haarwortels (hetgeen ook bodemleven met zich meebrengt in diepere bodemlagen), betere drainage (zeker ook van belang op de zware kleigrond hier), In de toekomst plannen we ook om dieren te laten grazen voor vleesproductie, en deze in de rotatie mee te nemen. Bomen zijn dan zeker interessant met het oog op dierenwelzijn door de schaduw die ze bieden. We hebben ook heel wat interesse in voederbomen, en overwegen om o.a. zwarte els, wilg, es, moerbeï, iep, populier en winterlinde aan te planten. We kiezen er bewust voor om het aanbod van voeder voor de grazers zo divers mogelijk te houden.”*

Lieven haalt ook de keerzijde van bomen aan, en de manier waarop ze hiermee omgaan. *“Bomen nemen enerzijds plaats in, maar zorgen anderzijds ook voor een extra opbrengst (fruit/hout). Ze resulteren in competitie voor licht, al zal dit beperkt worden door sommige bomen met hakhoutbeheer kort te zetten bij te veel schaduw en door de keuze voor vroege gewassen. Competitie voor nutriënten wordt dan weer beperkt door aan wortelsnoei te doen via een diepere bodembewerking.”*

Ontwerp agroforestry-systeem

Op het zelfoogstveld van 1.4 ha werden perzikbomen en hazelaars aangeplant, soorten die op eigen wortel staan. De perziken zijn zaailingen van Reine de Vergers, een ras dat zaadvast is en aangepast aan onze omstandigheden. De bomenrijen zijn oost-west georiënteerd, zoals de

groentebedden reeds lagen. *“Hoewel perzikbomen en hazelaars van nature niet al te hoog worden, kan dit over tien jaar mogelijk toch resulteren in schaduw voor de groenten. Daar zal ik op inspelen door de bomen indien nodig met hakhoutbeheer kort te zetten en er meerstammige bomen van te maken. Verder kan ik ook aan de noordkant vroege gewassen planten.”* Er werden in totaal 42 perzikbomen en 28 hazelaars geplant, op 14 rijen (telkens 7 rijen aan weerszijden van de centrale gang). Per rij staan er vijf bomen: de buitensten en de middelste zijn perziken, de bomen ertussen hazelaars. De bomen werden op een afstand van 8 m in de rij, en een afstand van ongeveer 25 m (zo'n 15 groentebedden) tussen de bomenrijen geplant.

Op het perceel van 1 ha met groenten voor het ziekenhuis, werden drie bomenrijen aangeplant: één in het midden van het perceel, en twee aan de rand van het perceel. De oriëntatie is hier wel noord-zuid. In elke rij werden bomen aangeplant in volgende volgorde: hazelaar – peer – amandel – kastanje – pruim – appel – walnoot – hazelaar. Dit op afstanden in de bomenrij van 4 m tot 6 m. *“Deze afstanden in de bomenrij zijn kleiner in vergelijking met een klassieke aanplant. Hiervoor kozen we bewust, omdat het soorten zijn die hun kruin op een andere hoogte ontwikkelen. Per boom zal de opbrengst mogelijk lager liggen in vergelijking met een klassiek systeem, maar per oppervlakte bekom je misschien net een hogere opbrengst; een principe gelinkt aan voedselbossen.”* De afstand tussen de bomenrijen bedraagt ongeveer 27 m (17 bedden tussen twee bomenrijen). *“De appels, peren en pruimen zullen deels verkocht worden als eetfruit, deels verder verwerkt worden tot sap, confituur,... . De notenogst zou met een ‘nut wizard’ kunnen verlopen, of met doeken.”*

Wat de hazelaars betreft werd een mengeling van gekende en minder gekende rassen aangeplant, waaronder Bergeri, Butler, Clark, Cosford, Ennis, Geante de Halle, Gunslebert, Lange Tidlig, Nottingham, Sergyorbe, en Webb's prize. Verder werden verschillende amandellrassen (voornamelijk Robijn, maar ook Palatina en zaailingen), kastanjerassen (Lyon, Marigoule), walnotenrassen (Broadview, Buccaneer, Coenen, Franquette, Lake, Seiferdorfer, en zaailingen), appelrassen (Pilot, Reinetten Hernaut, Topaz, Winston, Winterrambour), perenrassen (Bronzée d'Enghien, Catillac, Jeanne d'arc, Jules d'airrolles, Saint Remy), en pruimenrassen (Bleue de Belgique, Kirkes Plum, Queen Victoria, Rein Claude Conducta) aangeplant. *“We kozen voor latere rassen zodat de oogst ervan niet samenvalt met de piek in de groentenoogst. Amandel en kastanjes zijn hier echter minder courante soorten: amandel is een eerder zuiderse soort, terwijl kastanjes eerder aangepast zijn aan zuurdere bodems, terwijl de pH hier 7.3 bedraagt. Ook verdragen kastanjes geen hoge grondwatertafels, maar onder de 0.5 m dikke kleilaag zit er zand, waardoor het water snel kan draineren. Bovendien liggen er grachten rond het perceel, waardoor er weinig risico is op een hoge grondwatertafel.”*

Tot slot is er nog een derde, lang en smal perceel (ongeveer 470 m lang en 20 breed), waar er in het midden één bomenrij werd aangeplant, op eenzelfde wijze als op het perceel waar er groenten voor het ziekenhuis geteeld worden. Op dit perceel zal uiteindelijk grasklaver geteeld worden of het zal beweïd worden.

De breedte van de boomstrook wordt momenteel minimaal gehouden, zo'n 1,20 m, maar kan in de toekomst eventueel uitgebreïd worden. *“In de boomstrook plannen we om grasklaver in te zaaien of om te experimenteren met kleinfruit, kruidachtigen, en stikstoffixeerders zoals olijfwilg. Ook hebben we plannen om met hosta's, waarvan je de jonge scheuten in het voorjaar kan eten, te werken, naar het voorbeeld van [Martin Crawford](#) en [Wouter van Eck](#). In twee stroken werd ook reeds hakselhout aangebracht.”*

Lies neemt vanaf komend seizoen ook een tweede perceel in gebruik voor het ziekenhuis, waardoor het mogelijk zal zijn om een achtjarige rotatie op te zetten: drie jaar grasklaver, aardappelen, pompoenen, graan, en twee keer groenten. Tussen de blokken zullen er bomen geplant worden. De boomstroken zullen hier breder zijn, zo'n 6 m, zodat er in de boomstrook met meerdere lagen kan gewerkt worden, volgens de principes van voedselbossen.

Over enten en snoeien

Lieven opteerde voor tweejarige bomen die onderaan geënt en zeer weinig opgesnoeid zijn. “*Jonge bomen slaan immers veel sneller aan. Ik zag dat Taco Blom ([Tuinderij Samenland](#)) zijn bomen niet of zeer minimaal snoeit; mogelijk zou dit meer opbrengst geven, maar hier bestaat discussie over. Door de boom jong op te snoeien, creëer je een grote kroon die veel wind vangt op een wankelende stam. Een boom zal dit willen compenseren door onderaan zijscheuten aan te maken; snoeien is dan tegennatuurlijk. Echter, langs de bomen moet je met de tractor op het veld kunnen, dus er zal zeker wat snoei zijn, maar in de bomenrij mogen de bomen hun gang gaan. Ook op lagere hoogtes kan de boom dan scheuten vormen; hiervoor is onderaan enten dus erg belangrijk.*”

Inspiratiebronnen

Zoals hierboven reeds vermeld liet Lieven zich inspireren door Taco Blom, Wouter van Eck, en Martin Crawford. Taco Blom startte in 2009 een proeftuin voor permacultuur ([Tuinderij Samenland](#)) in Sint-Truiden. Wouter van Eck is eigenaar van [voedselbos Ketelbroek](#), één van de oudste voedselbossen in Nederland. Martin Crawford tot slot startte in 1994 een [voedselbos in Dartington](#) (South Devon, VK), en schreef ook enkele boeken, waaronder ‘Creating a forest garden’ en ‘How to grow your own nuts’. Verder verwijst Lieven ook naar [Arborealis](#), een kwekerij in Nederland met een groot aanbod aan minder bekende bomen en struiken met als specialiteit onder meer voedselbos-planten, en naar www.pfaf.org, een website met informatie over eetbare/medicinale planten.

